

Uit de krant: Exloo houdt zijn kudde

Redactie

'Uit de krant' is een rubriek in ons blad *Spitwa(a)rk*, waarin tot nu toe een aantal krantenartikelen uit de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw werd gepubliceerd. Uit de voorraad van de redactie zoeken we voor elk nummer van *Spitwa(a)rk* een bijdrage. Deze keer heeft de redactie ruim gebruik gemaakt van de publicaties over de schaapskudde die door de gemeente werd overgenomen. Dit artikel is van augustus 1960 en stond in *Rummagazine*, uitgegeven door NV Panta Rei in Gel- een.

Die avond stonden ,de schapen' op de agenda. Die avond ook moet A.J. Koops een vurig pleidooi hebben gehouden. Een pleidooi, dat bij de rest van de raad en zelfs bij B en W in goede aarde is ge- vallen. Want Exloo zal zijn kudde hou- den! Dat wil zeggen, als de Gedeput- teerde Staten van Drenthe het plan goed- keuren. Maar dat zal wel, want de hele zaak is gunstig geadviseerd en boven- dien hebben tal van particulieren uit

*Roelof Steen-
bergen (1953)
loopt met zijn
kudde door
Exloo. Links het
pand waar nu
makelaardij
Wijnholds huist
en verderop het
Bebinghehoes.
(Collecte
B.J. Mensingh)*

Exloo, het kleine dorpje tussen de bossen van het ruige Drentse land, behorend tot de gemeente Odoorn, toegezegd borg te willen staan voor het jaarlijks vereiste bedrag van rond achttienhonderd gulden. Het hele probleem is eigenlijk ontstaan op de dag, waarop de 78-jarige dorpscheper van Exloo, Roelof Steenbergen, met zijn schapen dwalend door de Drentse dreven, ontdekte, dat dit werk hem toch eigenlijk wel een beetje te zwaar begon te vallen. Vooral 's winters, als de ijzige koude winden over de heidevlakten scheerden en hij vergeefs trachtte zijn met de jaren stijver geworden ledematen tegen de bijtende koude te beschermen. "Nog één jaar," heeft hij toen gezucht, "nog één jaar zal ik mijn schapen trouw blijven, dan kan het niet meer. Ik ben te oud geworden..."

Zestig schapen heeft hij nog, de oude scheper. Ze zijn zijn eigendom. Maar als hij er mee zal uitscheiden, straks in november als hij de negenenzeventig heeft volmaakt, dan zal er niemand meer zijn, en daarom heeft hij besloten de kudde van de hand te doen. Gewoon naar de markt te brengen."

Als de scheper de schapen naar de markt brengt, is Exloo zijn kudde kwijt.

Dit hoorden de vroede vaders van de nijvere gemeente en zij zagen onmiddellijk het gevaar dat hierin zou schuilen voor Exloo. "Als de scheper de schapen naar de markt brengt, is Exloo zijn kudde kwijt. Dan is er plotseling een einde gekomen aan een traditie die in het dorp de eeuwen heeft overleefd. Een traditie bovendien die steeds opnieuw een aantrekkelijke bezienswaardigheid vormt voor de toeristen die, in elk jaar grote wordende stromen, het Drentse land voor een vakantie verkiezen. "Voor al de heer Koops, gemeenteraadslid, gepensioneerd hoofd-commies ter secretarie en secretaris van de plaatselijke VVV, heeft de raad dit probleem onder

ogen gehouden. Immers, wat zou Exloo zijn zonder zijn schaapskudde?"

En toen is die ene raadsvergadering gekomen. Die raadsvergadering, toen 'schapen' op de agenda stond...

Men is meteen aan het werk getogen en men heeft spijkers met koppen geslagen in Exloo. Men stond pal voor de schapen die zo'n wezenlijk bestanddeel vormen van het kleine dorp. Men kon zich eenvoudig niet verzoenen met het idee, dat men volgend jaar het geluid van de bellen der belhamels en de stem van de oude scheper niet meer elke middag op de Hoofdstraat zou kunnen horen!!

Het eerste probleem was een nieuwe scheper te vinden. Dat is nu eenmaal een noodzaak als men een schaapskudde in ere wil houden. Men noemde namen en ging in gedachten een aantal mensen na. Maar een scheper vinden is in het Drenthe van vandaag geen gemakkelijke opgave. Immers de schapenfokkerij is de laatste tientallen jaren in Drenthe sterk achteruit gegaan. Drenthe is niet meer het land van de schapen, zoals het dat eertijds is geweest. Maar uiteindelijk heeft men de man gevonden die in december de kudde van Exloo zal gaan hoeden. Hij heet Harm Rengers en is van huis uit schaapherder, geboren in de heidevlakten van Het Gooi.¹ Momenteel verdient hij als werkbaas de kost in de 1.600 hectaren bos die Exloo omgeven en die de voornaamste trekpleister vormen voor de toeristen die naar ruig-Drenthe worden gelokt. Als hij de kudde heeft overgenomen zal hij 's ochtends in de bossen werken en 's middags met de kudde uittrekken. Immers in de ochtenduren blijven de schapen in hun kooi.

Kooi midden in Exloo

Deze kooi was het tweede probleem voor de vroede vaders van de gemeente Exloo. Immers, de huidige kooi, achter het hotel, tegenover het gemeentehuis, waarin de zestig schapen van Steen-

Scheper Roelof Steenbergen (± 1947) bij zijn schaapskooi. (Gemeente-archief Borger-Odoorn)

bergen een plaats hebben gevonden, is te klein. Vooral ook omdat men van meet af aan besloten had de kudde met veertig schapen tot een getal van honderd uit te breiden. Hiervoor werd een prachtige en volkomen in tact zijnde oude Saksische boerderij gekocht, in het centrum van het dorp, aan de Hoofdstraat.² Hier vandaan zal volgend jaar de nieuwe scheper met zijn uitgebreide kudde zijn weg naar de heide beginnen, volgens de eeuwenoude herdersromantiek, neergelegd in het onvergetelijke liedje: “Op de grote stille heide, dwaalt de herder eenzaam rond...”

De ‘man op de achtergrond’, de heer A.J. Koops, kan men op een gewone doordeweekse dag, stevast aantreffen ergens tussen de weelde van de veertien are grote tuin achter zijn riantte woning aan de Boslaan. En hij zal u dan, trots op de overvloed in zijn tuin, die hij ondanks zijn 71 jaren nog elk jaar zelf bewerkt, vertellen van Exloo, de schapen, de bossen en de herder.

“Kijk in 1919, toen ik in Exloo kwam, was hier alles nog heide. En de schapen

vormden nog een onderdeel van het gemengde bedrijf. Er waren hier toen twee grote kudden van 3500 schapen elk.”

Zijn handen bedienen vaardig de schoufel en zijn vingers tasten naar het rijpende fruit, hier en daar een ongerechtigheid verwijderend. Dan vertelt hij verder, de zon in zijn dunne, grijzende haar: “Kijk, de schaapskudde is voor Exloo méér dan een verzameling schapen, een stukje traditie, een stukje levend verleden. En de ervaring met de dorpen hier in de omgeving heeft geleerd, dat men de kudde nimmer meer terug krijgt, als zij eenmaal is verdwenen. En dat is jammer. Wij willen onze historie levend houden. Daarom dus hebben wij de kudde van Steenbergen gekocht, en daarom zullen wij ze uitbreiden tot honderd stuks...”

In Exloo tenminste is geen enkel écht Drents schaap meer te vinden

Het is alles bij elkaar jammer, dat het echte Drentse ras langzaam is uitgestorven. In Exloo tenminste is geen enkel écht Drents schaap meer te vinden. De

De schaapskudde van scheper Steenberg in het begin van de 20e eeuw. In deze hoek staat nu het voormalige notaris-kantoor op de hoek Boslaan en Hoofdstraat. Op de huidige Boslaan rijdt G. Kort met zijn paard en wagen. (Collectie B.J. Mensing)

Drentse schapen, met de gekrulhoornde rammen, zijn niet meer. Men heeft in de afgelopen jaren de schapen in de provincie gekruist met het Texelse ras en de Schoonhovers, typische vleeschapen.³ “Maar het is onze bedoeling om weer het echte Drentse ras te gaan fokken.” Zegt de heer Koops. “Onze veearts, dokter Holzhausen, heeft gezegd, dat wij binnen vier jaar weer een zuiver ras in Exloo kunnen hebben.” Het is inmiddels één uur in de middag geworden. Voor de vierde of vijfde keer sinds deze armzalige zomer op de kalender begonnen is, strooit de zon haar schaarse stralen over het landschap bij Exloo. Het is augustus en de heide lijkt op één onmetelijk tapijt van purper. De heide blóeit. Regen noch koude hebben haar kunnen deren. Zij bloeit, zoals zij dat eeuwen lang gedaan heeft, zoals zij dat elk jaar augustus zal blijven doen, zolang als onze wereld in het heelal zal wentelen, zolang als de seizoenen zullen komen en gaan.

In een vaalgrijs manchesterpak

Het is één uur. In zijn voortuin aan de Boslaan wuift de heer Koops ons ten afscheid...

En daar, in de Hoofdstraat van Exloo, hebben wij hem ontmoet, de scheper en zijn kudde. Hij is klein van stuk en gestoken in een vaalgrijs manchesterpak. Een bruine pet op zijn hoofd en zijn voeten gestoken in twee gele klompen. Over zijn schouder de herdersstaf, zijn ogen gevestigd op de dieren die rennend en dartelend de vrijheid begroeten. En rennend en blaffend volgt hem Roland, de trouwe schaareshond, op de voet, om op een teken van zijn benige en oude hand, de schapen bijeen te drijven.

Hij heeft een gang, die de jaren verraadt. Bedachtzaam, als piekert hij alvorens een stap neer te zetten. Hij heeft zich de langzame gang van de schapen eigen gemaakt, de schapen waarmee hij dertig jaren achter elkaar de lange weg van de kooi naar de heide heeft gemaakt, om klokslag één uur in de middag, als de kinderen thuis zijn van school en met

vader en moeder aan tafel gaan. Luid klinken de bellen van de belhamels, de leiders van de kudde. De zon beschijnt een landelijk tafereel, in een landelijk dorp in wellicht de meest rustige provincie van ons land.

Heeft immers de heer Koops, in zijn functie van secretaris der VVV niet gezegd: “De toeristen komen hier om rust te vinden. En wij willen niet al te veel reclame maken, omdat wij bang zijn, dat deze heerlijke, deze zeldzame rust die tussen de bomen en over de heide hangt, verstoord zal worden. Dat het hier door toeristen besmet zal worden.”

En dan, gezeten in de ruigte van het Drentse heideland, onder een blauwe zomerlucht, waarin de wolken naar de

oneindige einder zeilen, waarin de vlinders hun zomerse darteldans onvermoeibaar op en neer spiralen en waarin de geur van de bloeiende heide is als een kostbaar nectar van rust en genieting, gezeten in de heide onder Exloo, vertelt de oude scheper, met een zweem van weemoed, van het aanstaande ‘Grote Afscheid...’

“Ik ben geen jong’ kerel meer,” zucht hij, starend naar de kudde, die, onder bewaking van Roland, zijn hond, zich te goed doet aan het verse voer, dat hier in overvloed groeit. “In november wordt ik al 79 jaar. Dertig jaren reeds hoed ik mijn kudde. Het zit bij ons al generaties lang in de familie. Ik heb het van mijn vader. Ik trok al samen met hem en zijn

Familie Steenbergen ± 1922. V.l.n.r. Hendrik Sanders Gzn., W. Steenbergen, R. Steenbergen, H. Steenbergen, J. Steenbergen, J. Steenbergen. (Gemeentearchief Borger-Odoorn)

kudde van achttienhonderd schapen naar de heide toen ik pas twaalf was...” Even is er een stilte.

Einde aan familietraditie, die eeuwenlang van vader op zoon is overgegaan. Spelevarend langs de wuivende heidepluimen, zingt de wind zijn eeuwige lied. Een paar schapen zijn wat ver afgedwaald. Stram staat de oude herder op, neemt met zijn ‘schup’ - zijn staf met het kleine schepje - een polletje aarde en werpt het naar de schapen. Dan komen zij terug en Roelof Steenbergen roept hen een goedkeurend en een lokkend “”Piiiét! Piiiét! Piiiét!” toe. De wind neemt zijn roep mee tot ver over de heide...

“Ik woon in bij mijn zoon, die aardappel-commissionair is,” vertelt hij dan verder, en met iets van spijt in zijn stem: “Hij voelde niets voor de schapen. En daarom is een familietraditie die eeuwenlang van vader op zoon is overgegaan, ten einde.”

Stilte...

Heide...

Zon...

Wind...

“Ik heb van de schapen leren houden. Ik ken ze allemaal stuk voor stuk. Ik voel als ze iets hebben, als ze blij of verdrietig zijn. Dat was vroeger ook al, toen ik met mijn vader de kudde van achttienhonderd hoedde. Achttienhonderd! Ze waren van alle boeren uit het dorp samen. Ik nam vaak vrij van school, als mijn vader weg moest en niet met de schapen op stap kon gaan. Dat waren de heerlijkste ogenblikken uit mijn jeugd...”

“Ik ben dus nu dertig jaar herder,” vervolgt de herder met wat hij ons te zeggen heeft, “Mijn vader heeft het zestig jaar gedaan. Op twee maanden na is hij negentig jaar geworden, dus het is wel gezond’. En dan plotseling met forse stem tot Roland, de hond: “Róóóóland Hááál óm die gin! Haal óm!” (Hetgeen betekent: “Roland, haal de afgedwaalde

schapen, ginds in de verte, terug).

De beesten zijn dom, maar ze zijn niet stom.

“Mijn vader was een goede herder. Toen hij eens op de heide zwierf, brak er een heftig onweer los. Een bliksemstraal brak uit de wolken en trof de kudde. De helft van het aantal schapen sloeg bewusteloos tegen de wereld. Tweeëntwintig beesten waren dood. Een paar honderd van de bewusteloos geraakte schapen heeft mijn vader stuk voor stuk op zijn nek naar de kooi gedragen...”

De zon werpt een donkere schaduw over de borstelige wenkbrauwen van de scheper, met zijn pet. “De beesten zijn dom, maar ze zijn niet stom. Ze kunnen alles onthouden en zij weten precies als ze op een plek komen waar ze de dag tevoren ook al zijn geweest. En... ze geven buitengewoon goede mest. Vroeger gingen mijn vader en ik met de hele kudde enkele dagen op een akker zitten. Die werd dan omheind. En na drie dagen was hij voortreffelijk bemest...”

“O ja, dat moet ik u nog vertellen. In de winter komt het vaak voor dat de beesten in een sloot stappen en het ijskoude water verlamt dan hun benen. Dan moet ik ze, als een klein kind, naar de kooi dragen. Ik zet ze dan met de benen in paarden- of koeienmest. Dan worden ze warm en is het leed snel verholpen...”

Wij hebben scheper Roelof Steenbergen met zijn honden en zijn schapen alleen gelaten in de paarse, bloeiende zomerheide onder Exloo. Van verre leek hij een stil silhouet, dromend en mijmerend tegen de hemel boven het Drentse land. Met zijn herdersstaf zwaaide hij een laatste afscheid...

En als straks, na de winter, de lente het Drentse land binnen dartelt en alles in een groene en warme schemer gevangen houdt, zal de oude scheper rusten. En met een hart vol weemoed zal hij, als de heide opnieuw warm en purper bloeit in augustus, luisterend naar het luiden van

de bellen, die hangen rond de halzen van 'zijn' belhamels. Maar de kudde zal zijn woning voorbijgaan. Er is dan een nieuwe scheper gekomen. Voor de herder zijn er alleen nog het heimwee en de herinnering. En als hij met zijn hond alleen door de heide trekt, zullen zij zich oud voelen en bovenal: eenzaam... Dan zal hij een oude herder alleen zijn, op de grote stille heide...

Noten

- 1 *Harm Rengers is geboren in Exloo, zoals u elders in Spitwa(a)rk kunt lezen. Rengers heeft wel een aantal jaren in Laren gewerkt als schaapherder.*
- 2 *De boerderij was al in het bezit van de gemeente.*
- 3 *Hier wordt waarschijnlijk Schoonebekers bedoeld.*

*Roelof Steenbergen vijf jaar voor hij stopte met zijn kudde op de es.
(Gemeente-archief Borger-Odoorn)*